VADÁSZOK SZERVEZETTEN A PARLAGI SAS VÉDELMÉBEN

LIFE PROJEKT A MÉRGEZÉS VISSZASZORÍTÁSÁRA

Fiatal parlagi sas

fotó: Kovács András/RaptorImages

Az Európai Unió LIFE programja idén lesz 20 éves, amely időtartam alatt Európa-szerte 3506 természet- és környezetvédelmi projektet társfinanszíroztak mintegy 2,5 milliárd euró értékben. Magyarországi szervezetek 2001 óta pályázhatnak a LIFE alap támogatására, amely így a Vidékfejlesztési (korábban Környezetvédelmi és Vízügyi) Minisztérium társfinanszírozásával nálunk is a veszélyeztetett fajok és a Natura 2000 területek védelmének fő támogatójává vált az elmúlt évtizedben.

2012. január 1-jével új parlagisas-védelmi LIFE program indult, amelynek elsődleges célja az illegális mérgezéses esetek visszaszorítása. Ez az első olyan, kiemelten természetvédelmi célú program, amelyben a vadászok szervezetten, az Országos Magyar Vadászkamara révén vesznek részt a fő célok elérésében.

A probléma

A világszerte veszélyeztetett parlagi sas magyarországi állománya az 1980-as évek óta lassan, de folyamatosan nő. Az Európai Unió állományának kétharmada nálunk fészkel, és 2011-re a költőpárok száma elérte a 140-et. Akkor hol itt a probléma? – kérdezhetnénk jogosan.

A probléma, amely sürgős intézkedéseket igényel, 2005-ben jelentkezett először a parlagi sasoknál. Ekkor két, ismeretlen okból elpusztult példány került elő, amelyekről kiderült, hogy mérgezés áldozatai lettek, amire az 1970-es évek óta nem volt példa Magyarországon. Ekkor még szomorú, de egyedi esetnek gondoltuk ezt. Sajnos nem lett igazunk, mert ezzel az esettel soha nem látott saspusztulás vette kezdetét. 2006-ban 12, 2007-ben 8, 2008-ban pedig már 17 megmérgezett parlagi sasról szereztünk tudomást. A 2008-ban életre hívott „Mérgezésellenes Kerekasztal” kereté-

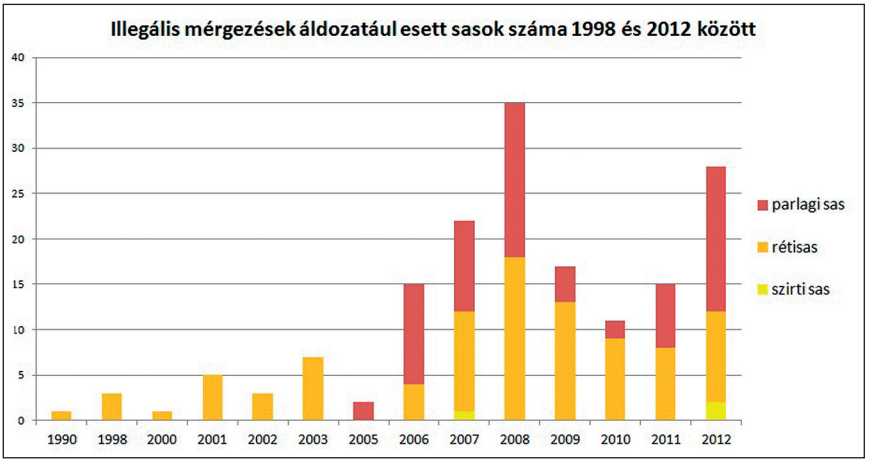

ben széles körű összefogás jött létre, és az MME, a nemzetipark-igazgatóságok, a Nemzeti Nyomozóiroda, az Országos Magyar Vadászkamara, a környezetvédelmi, vadászati és növényvédelmi hatóságok, valamint az állatorvosok együtt kezdtek kampányba a mérgezések visszaszorítása érdekében.

Az elmúlt négy év szakmai és ismeretterjesztő elemeken alapuló kampányának sikerült valamelyest mérsékelnie a 2005–2008 között exponenciálisan felfutó mérgezési hullámot, azonban az esetek korántsem szűntek meg. 2012-ben újra fellángolt a jelenség: az első negyedévben 20 sas (10 parlagi, 8 réti-, 2 szirti) teteme került elő. Az elmúlt évtizedben nem a parlagi sasok voltak az egyedüli áldozatok – rajtuk kívül 65 rétisas, valamint több mint ezer egyéb védett és fokozottan védett madár esett mérgezés áldozatául Magyarországon. A mérgezések mellett parlagi sasok lelövése, továbbá fészkeik kilövése is elő-

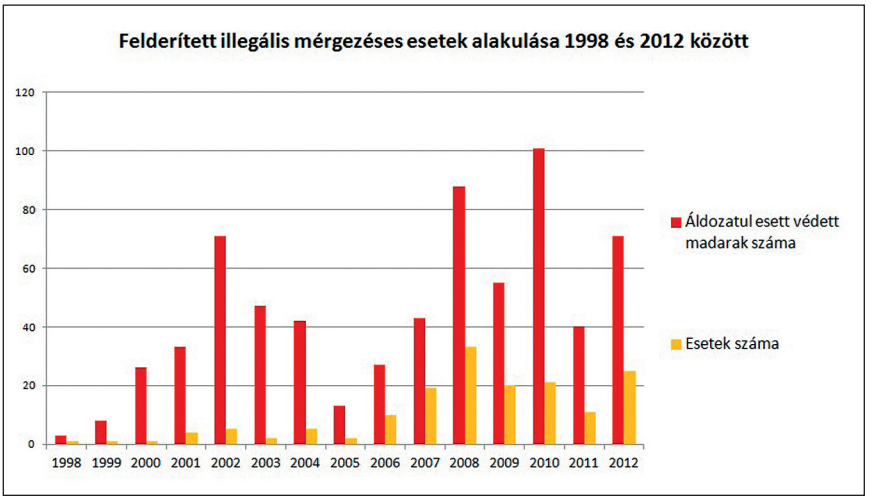

fordult az elmúlt években öt, illetve két esetben. Ezek a nemzetközi szinten is kirívó természetkárosítási esetek nem véletlenül keltették fel az európai döntéshozók érdeklődését: hiszen ha ez a pusztítás folytatódik, akkor több évtizedes természetvédelmi munka eredményét, a parlagi sas esetében gyakorlatilag az egész EU-s állomány stabilizálódását veszélyeztetheti.

A projekt

„A parlagi sas védelme Magyarországon" (LIFE10NAT/HU/019) elnevezésű projekt – 2012 és 2016 között, az MME koordinálásában és nyolc szervezet partnerségében – mintegy 2,1 millió euró költségvetéssel valósul meg. A költségvetés 75%-át az Európai Unió, 8%-át a Vidékfejlesztési Minisztérium, míg a maradék 17%-át a projektpartnerek saját költségvetésükből finanszírozzák. A projekt 33 különböző akcióból áll, amelyek az alábbi fő tevékenységeket foglalják magukban.

Fokozott terepi ellenőrzés

A projekt keretében a partner nemzetipark-igazgatóságok természetvédelmi őrszolgálata, illetve az MME munkatársai és önkéntesei az eddiginél is fokozottabban ellenőrzik az ismert parlagisas-területeket és megtelepedési területeket.

Eddig is számos bejelentés érkezett hivatásos vadászoktól, de a projekt keretében szervezetten, az egész országot lefedő hivatásos vadászi hálózat tájékoz-

Parlagi sas fészkelőhely a Jászságban

fotó: Horváth Márton

tatása és bevonása révén mind a felderítésben, mind a megelőzésben egyaránt meghatározó szerep hárul rájuk, tekintettel, hogy szolgálati területüket legjobban ismerve, minden gyanús jelenségről azonnal értesíteni tudják az érintett hatóságokat.

A hagyományos terepi ellenőrzések mellett speciálisan erre a célra kiképzett kutyás egységek is fognak járőrözni a kiemelt fontosságú területeken, hogy az elpusztult madarak, illetve a mérgezett csalétkek még nagyobb eséllyel megkerüljenek. Ezt a módszert már több országban sikerrel alkalmazzák a mérgezéses esetek felderítése és visszaszorítása céljából, azonban hazánkban ez lesz az első ilyen kezdeményezés.

Állatorvosi hálózat a sérült madarak kezelésére

Az élve megkerült, sérült védett madarak – és így a parlagi sasok – állatorvosi kezelése régóta nem teljes körűen megoldott probléma, hiszen mindössze néhány erre specializálódott mentőállomás található az országban. Az egyes példányokat akár több száz km-re is el kell szállítani megtalálásuk helyétől, ami egyrészt jelentősen csökkenti e madarak túlélési esélyét, másrészt a civil megtalálóknak, de sokszor még a hivatásos természetvédőknek sincs erre lehetősége.

A már meglévő madármentő központokkal történő együttműködésben olyan állatorvosi hálózat kialakítása a cél, amelynek az ország minden megyéjében van felkészített képviselője, aki a sérült madarak elsősegély jellegű ellátását el tudja végezni. A hálózat kiépítését és a tagok speciális képzését a Fővárosi Állat- és Növénykert állatorvosai végzik.

A nyomozások szempontjából szintén fontos az elpusztult példányok minél gyorsabb és szakszerűbb kórbonctani és toxikológiai vizsgálata, így azoknak a madártetemeknek az esetében, amelyeknél valamilyen bűncselekmény gyanúja merül fel, az állatorvosi vizsgálatokat szintén egységesen a Fővárosi Állat- és Növénykert állatorvosai koordinálják, és ők küldik meg haladéktalanul az eredményeket a hatóságok számára.

fotó: Fővárosi Állat- és Növénykert

A Borsodi Mezőségben sörétes fegyverrel meglőtt parlagi sas röntgenfelvétele

Elkövetők felderítése, felelősségre vonása

Az eddigi tapasztalatok szerint, az illegális mérgezéseket elkövető személyeket a hagyományos nyomozási eljárások során rendkívül nehéz felderíteni, illetve a bűncselekményt rájuk bizonyítani.

Ezen okból a projekt keretében partnerként vesz részt a Nemzeti Nyomozó

fotó: Horváth Márton

Sörétes fegyverrel szétlőtt parlagisas-tojás a Nagykunságban

Mérgezett parlagi sas a Hevesi-síkon

fotó: Horváth Márton

Iroda, amelynek szakértői országosan segítik, illetve súlyosabb esetekben saját hatáskörükben végzik is a nyomozást, hogy lehetőleg több precedens értékű ítélet is születhessen a projekt időtartama alatt. (Többévi szabadságvesztéssel sújthatóak a természetkárosítás, a visszaélés méreggel és az állatkínzás bűncselekményének elkövetői.) A hálózat munkájában részt vevők a Nemzeti Nyomozó Irodával közösen alakítják ki a mérgezéses esetek felderítése során alkalmazandó pontos protokollt, amely a bejelentések kezelésétől, a helyszínelésen és a nyomozáson át, egészen az alkalmazandó jogszabályokig összefoglalja a lehető leghatékonyabb eljárási sort. A protokoll megismertetésére képzéseket szervezünk valamennyi érintett hatóság (természetvédelmi őrszolgálat, helyi rendőrkapitányságok), illetve a bírósági és hatósági jogászok részére is.

Műholdas nyomkövetés

Az elkövetkező három évben 30 fiatal parlagi sasra kerül műholdas nyomkövető, hogy pontosan fel lehessen térképezni a fiatal madarak megtelepedésének területét, valamint bármiféle probléma (pl. mérgezés) esetén azonnal be lehessen avatkozni. Az új típusú nyomkövetők már óránként tudnak

GPS pontosságú adatokat szolgáltatni, és a napelemeknek köszönhetően sok éven keresztül is működhetnek, így a korábbi jelölésekhez képest nagyságrenddel több és pontosabb adatot lehet gyűjteni a madarak mozgásáról, megtelepedésük helyéről.

Fészekőrzés, madármentés, téli etetés

A veszélyeztetettnek ítélt fészkek őrzését önkéntesek végzik, a program ebben a feladatban nagymértékben számít a vadgazdálkodást, mezőgazdálkodást, erdészetet vagy biológiát tanuló diákokra, hallgatókra is, melynek legfontosabb célja a környezettudatos gondolkodásra történő nevelés.

A Jászsági Madárvédelmi Területen, ahol jelenleg az ország legsűrűbb költő parlagisas-állománya található, illetve ahol a legtöbb mérgezéses eset is történt az elmúlt években, a téli etetés bevezetése a madarak biztonságos körzetben tartását szolgálja. Az etetés során többek között a területen a téli vadászatok eredményeként keletkező friss zsigereket is felhasználják a helyi vadászatra jogosultak együttműködésével. A téli etetés természetvédelmi megítélése jelenleg nem teljesen egyértelmű, így az is vizsgálat tárgya, hogy régiós szinten egyáltalán milyen hatása van az etetésnek a ragadozómadár-populációkra.

A biztonságosnak ítélt potenciális költőhelyekre 100 db stabil műfészek kihelyezésével próbáljuk odacsábítani

Kétfiókás parlagisas-fészekalj a Cserhátban

a madarakat, hiszen az instabil fészkek viharok következtében való leszakadása, illetve a forgalmas helyeken költő párok emberi zavarása (esetleg szándékos pusztítása) okozza leggyakrabban a költések meghiúsulását.

Eloszlatjuk a tévhiteket

A részben vagy teljesen felderített illegális mérgezéses esetek leggyakrabban a szőrmés ragadozók (elsősorban a róka) és a varjúfélék állományának csökkentésére irányulnak, valamint ritkán előfordul az is, hogy helytelen növényvédelmi célú méreghasználat miatt elhullott rágcsálók, nyulak vagy őzek okozzák a védett ragadozók pusztulását. Így sokszor nem is a ragadozó madarak az illegális mérgezések célpontjai, azonban a nem szelektív és rendkívül erős mérgek környezetbe juttatásával az elkövetők a védett értékeket és az embereket is veszélyeztetik. Emellett a vadászat társadalmi megítélésére is rendkívül rossz fényt vetnek azok az esetek, amikor vadászokat hoznak összefüggésbe – jogosan vagy jogtalanul – ilyen bűncselekmények elkövetésével.

A projekt során nagy hangsúlyt fektetünk arra, hogy felhívjuk a figyelmet az illegális mérgezések természetvédelmi, vadgazdálkodási és humán egészségügyi veszélyeire, a lehetséges büntetőjogi következményekre, illetve a ragadozógyérítés és az apróvad-gazdálkodás alternatív módszereire.

fotó: Horváth Márton

Tájékoztatjuk az érdekelteket és a nagyközönséget

A projekt sokszínű akciói a www.imperialeagle.hu honlapon sok újszerű webes megoldással érhetőek majd el a közeljövőben az érdeklődők számára. Így például a Google-térképen nyomon követhetőek lesznek a megjelölt sasok, illetve webkamerák segítségével egy parlagisas-család és sasetetőhely mindennapjaiba tekinthetnek majd be a „látogatók".

A projektről rendszeresen beszámol a média, az általános és célcsoportoknak szóló kiadványok, valamint szakmai fórumok szervezésére is lehetőséget és keretet biztosít a projekt.

A Jászsági Madárvédelmi Területen, a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság tulajdonában és az MME üzemeltetésében, kialakítják a Parlagi Sas Látogatóközpontot, ahol kiállítás, előadóterem, tanösvények és szálláslehetőség várja majd az érdeklődőket.

Horváth Márton, MME
Kovács Gábor, OMVK

A VADÁSZKAMARA SZEREPE, FELADATAI A PROJEKTBEN

Néhány éve a természetvédelmi és vadászati szervezetek egyértelműen felismerték, hogy céljaik számos esetben közösek, vagy legalábbis együttműködésre sarkallnak.

A parlagi sas védelme érdekében különösen **nélkülözhetetlen a hivatásos vadászok bevonása** mind az illegális mérgezéses esetek felderítésében, mind a megelőzésben. Erre a legmegfelelőbb alkalom a vadászkamara szervezésében zajló éves kötelező továbbképzések keretében történő tájékoztatás és felvilágosítás.

A szakszemélyzet mellett **a sportvadászok természettudatosságának növelése**, ismereteik bővítése is legalább ennyire fontos, ezért a megyei, valamint országos vadásznapokon, a minden vadászhoz eljutó *Vadászévkönyv* hasábjain bemutatjuk a projekt valamennyi intézkedését, illetve az akciók eredményét.

A tájékoztatás fontossága mellett a projektben való részvétel különleges lehetőséget kínál a parlagi sas szempontjából kiemelt területnek számító Jászsági Madárvédelmi Területen működő **vadászatra jogosultak számára**. Alternatív **ragadozógyérítési eszközök beszerzését** és működtetését finanszírozza a program, amely elsősorban a róka és a varjúfélék állományát, ezáltal azok apróvadra gyakorolt hatását kívánja csökkenteni. Ezen a területen lehetőség nyílik minimális apróvadvédelmi **élőhelykezelésr**e is a fő kedvezményezett MME által megvásárolt lakatlan tanyahelyeken, illetve a területen gazdálkodókkal történő együttműködés keretében.

A beavatkozások célja, hogy a parlagi sasnak is jelentős táplálékbázisát jelentő apróvad, elsősorban a **mezei nyúl állománya** a vadgazdálkodás érdekeivel együttesen olyan mértékben **megnövekedjék**, hogy a „sasbarát" beavatkozás, gazdálkodás valamennyi érintett részére előnyös legyen.

A projekt finanszírozza **az apróvad- és ragadozóállományok, illetve az élőhelyi változók kapcsolatának tudományos feldolgozását, illetve az apróvadállományt befolyásoló tényezők relatív hatásának, továbbá az alternatív ragadozógyérítési módszerek hatékonyságának vizsgálatát**.

A vadászkamara, a projekt fő természetvédelmi céljainak megvalósulása mellett, azért is vállalta a partneri szerepet a projektben, mert annak egyik **legnagyobb eredménye, hogy egy kiemelten természetvédelmi célú európai uniós támogatású projekt hazánkban először von be vadászati szervezeteket a megvalósításba úgy, hogy közben a vadgazdálkodás is közvetlen előnyt élvez a célok megvalósulásából.**

fotó: Kovács András/Raptorimages